

Dziki, Sylwester

Refleksje na marginesie 200 posiedzeń naukowych Komisji Prasoznawczej : 1973 - I półrocze 2006 r.

Rocznik Historii Prasy Polskiej 9/2(18), 233-238

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sylwester
DZIKI

**Refleksje na marginesie 200 posiedzeń
naukowych Komisji Prasoznawczej
(1973–I półrocze 2006 r.)**

Reflections after Two Hundred Meetings
of Press Research Committee (1973–June 2006)

Komisja Prasoznawcza PAN oddział w Krakowie działa od 33 lat. Powstała z inicjatywy dyrekcji Ośrodka Badań Prasoznawczych, która z odpowiednim wnioskiem-memoriałem wystąpiła do Prezydium Oddziału PAN w Krakowie. Na jego akceptację nie trzeba było czekać długo — 23 marca 1973 roku wniosek został zaakceptowany.

Rychło odbyło się pierwsze ogólne zebranie członków Komisji (w jej skład weszli wybitni badacze-specjaliści z takich dziedzin jak: językoznawstwo, prawo, socjologia, nauki polityczne, psychologia, historia), na którym powołano zarząd Komisji w składzie: prof. dr Marian Tyrowicz — przewodniczący, dr hab. Walery Pisarek — zastępca przewodniczącego, dr Tomasz Goban-Klas — sekretarz.

We wspomnianym wniosku-memoriale, który tu traktuję jako ogólną wytyczną działalności na dalsze lata, czytamy m.in.:

Na obecnym etapie rozwoju prasoznawstwa byłoby ze wszelkich miar wskazane, aby Oddział PAN w Krakowie stał się także centrum skupiającym wszystkich pracowników naukowych oraz wybitnych praktyków, których zainteresowanie i praca dotyczą funkcjonowania prasy, radia i telewizji... Potrzeba koordynacji prac badawczych i aktywizacji środowiska naukowego jest tym pilniejsza, iż stale powstają coraz to nowe placówki zainteresowane wybranymi problemami prasy, radia i telewizji.

Wnioskowana Komisja stać by się miała czynnikiem przyspieszającym rozwój wyspecjalizowanej kadry naukowej z zakresu badań nad masowymi środkami informacji i propagandy.

Po uzyskaniu akceptacji zarząd rozpoczął aktywną działalność odczytową. Od kwietnia do czerwca odbyły się 3 zebrania naukowe, na których przedstawione zostały następujące referaty:

1. Dr hab. Walery Pisarek, *Badania prasoznawcze a praktyka społeczna*.
2. Prof. Frans Kempers (Holandia), *Journalist's participation in newspaper management in the Netherlands* (Udział dziennikarzy w kierowaniu redakcją w Holandii).
3. Prof. dr Marian Tyrowicz, *Problematyka powszechnej historii prasy w ujęciu Władysława Wolerta*.

W tym samym czasie opracowano ogólniejszy plan prac naukowo-badawczych na rok 1974 i lata następne, w którym szczególnie eksponowano następujące zagadnienia:

1. Rola prasy w rozwoju społeczno-ekonomicznym PRL.
2. Badania prasoznawcze a praktyka społeczna.
3. Opracowanie planu inwentaryzacji źródeł archiwalnych i rękopiśmiennych do historii prasy polskiej.

W lipcu zarząd Komisji został przyjęty przez prezesa krakowskiego Oddziału PAN prof. dr Mariana Mięśowicza, który wyraził duże zadowolenie z faktu powstania komisji z tak specjalistycznej dziedziny jak prasoznawstwo; z dużym uznaniem wyraził się o planach Komisji.

Profil prac Komisji w dużym stopniu był określany przez osobowość przewodniczących Zarządu. W 33 latach działalności Komisją kierowali: prof. dr Marian Tyrowicz (1973–1984), prof. dr Jerzy Mikułowski Pomorski (1984–1993) i prof. dr Jerzy Jarowiecki (od października 1993–nadal).

W myśl tego, co powiedzieliśmy wyżej, w działalności Komisji winna dominować problematyka historyczno-prasowa. Czy naprawdę jest tak? Przekona nas szczegółowa analiza tematów wygłoszonych referatów. Jedno jest pewne: osobowość poszczególnych przewodniczących Komisji wywierała (i wywiera) duży wpływ na jej działalność — w dalszych rozważaniach-analizach zwracać będziemy uwagę na 3 etapy, zgodnie z kierownictwem poszczególnych przewodniczących.

Głównym kierunkiem pracy Komisji była działalność odczytowa; ograniczona zaś była (szczególnie do roku 1998) działalność wydawnicza¹. W pierwszych latach istnienia Komisji z inspiracji prof. M. Tyrowicza prowadzono inwentaryzację źródeł archiwalnych i rękopiśmiennych do historii prasy polskiej — temat koordynował i realizował dr Jan Bujak².

Na ożywienie działalności wydawniczej — i z pewnością aktywizacji — Komisji wpłynęło wydawanie od 1998 roku własnego czasopisma — „Rocznik Historii Prasy Polskiej”. Dziś czołowego i jedyne w Polsce czasopisma historyczno-prasowego. Od 1999 roku systematycznie (i w zasadzie terminowo) ukazują się co rocznie dwa zeszyty. Jest to zasługą zarówno przewodniczącego Komisji prof. Jerzego Jarowieckiego, jak i pracowników Wydawnictwa Oddziału PAN w Krakowie. Na łamach „Rocznika” publikowane są w większości (ale nie wyłącznie) rozprawy wcześniej prezentowane na posiedzeniach Komisji.

¹ Do połowy roku 2006 wydano 5 książek; wymieniam je w porządku chronologicznym: C. Lechicki, *Krakowski „Kraj” 1869–1874*, 1975; J. Mikułowski Pomorski, *Informacja i komunikacja. Pojęcia. Wzajemne relacje*, 1988; T. Goban-Klas, *Prasa lokalna i środowiskowa w Stanach Zjednoczonych. W cieniu gigantów*, 1989; S. Dziki, *Warsztat dokumentacyjny prasoznawcy. Problemy teoretyczno-metodologiczne, tradycje, stan, postulaty*, 1992; W. M. Kołasa, J. Jarowiecki, *Polska bibliografia prasoznawcza 1996–2001*, 2005.

² Na temat prac dotyczących inwentaryzacji źródeł oddzielną publikację przygotowuje J. Bujak.

Są więc zebrania naukowe Komisji najważniejszą formą jej działalności. W trakcie 200 posiedzeń przedstawiono 212 referatów. Z częstotliwością i systematycznością odbywania zebrań naukowych bywało różnie — ilustruje to tabela 1. Piszę „bywało”, gdyż od momentu objęcia (październik 1993) kierownictwa Komisji przez prof. Jarowieckiego zebrania odbywają się systematycznie co najmniej raz w miesiącu (wyłączając okres akademickich ferii).

Tabela 1

Ilość posiedzeń naukowych w latach 1973–2006 (czerwiec);
wg „Sprawozdań z Posiedzeń Komisji Naukowych Oddziału PAN w Krakowie”
i informacji sekretarza technicznego mgr. Marka Glogiera

I.	II.	III.
1973 — 5	1985 — 0	1994 — 9
1974 — 9	1986 — 2	1995 — 9
1975 — 7	1987 — 6	1996 — 10
1976 — 7	1988 — 5	1997 — 10
1977 — 8	1989 — 1	1998 — 10
1978 — 6	1990 — 1	1999 — 10
1979 — 8	1991 — 0	2000 — 8
1980 — 4	1992 — 0	2001 — 10
1981 — 4	1993 — 3	2002 — 10
1982 — 0		2003 — 10
1983 — 1		2004 — 9
1984 — 3		2005 — 9
		2006 — 6

W okresie prezesury prof. Mariana Tyrowicza odbyły się 62 posiedzenia (64 referaty), prof. Jerzego Mikułowskiego Pomorskiego — 18 posiedzeń (19 referatów)³ i prof. Jerzego Jarowieckiego — 120 posiedzeń (127 referatów).

Współpracownicy-autorzy wystąpień. Podczas 200 posiedzeń 97 autorów wygłosiło 212 referatów; wśród nich byli przedstawiciele środowisk akademickich Częstochowy, Katowic, Kielc, Łodzi, Opola; dominuje jednak wyraźnie środowisko krakowskie.

Oto dane liczbowe:

Kraków — 75 referatów, w tym z:

- Ośrodka Badań Prasoznawczych: 24 autorów przedstawiło 54 referaty,
- Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa AP: 14 autorów przedstawiło 56 referatów,

Kielce

Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Akademii Świętokrzyskiej: 6 autorów przedstawiło 15 referatów,

³ W 1989 roku odbyły się 3 istotne posiedzenia poświęcone aktualnym problemom, które nie zostały odnotowane w „Sprawozdaniach z Posiedzeń...”: *Okrągły Stół jako akt komunikacji politycznej, Prognozy wyborcze w świetle badań i Aktualna sytuacja na polskim rynku prasowym.*

Katowice

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Uniwersytetu Śląskiego:
3 autorów przedstawiło 5 referatów,

Łódź

Instytut Historii Uniwersytetu Łódzkiego: 1 autor przedstawił 2 referaty,
Częstochowa

Instytut Historii Akademii im. J. Długosza: 1 referat,

Opole

Instytut Politologii Uniwersytetu Opolskiego: 1 referat.

Jednocześnie w okresie, o którym mowa, w Komisji ze swymi referatami wystąpiło 9 autorów z ośrodków zagranicznych: po 2 z RFN (Jörg Becker, Klaus Schönbach), Austrii (T. Borbe, Michael Schmolke), Rosji (Lija Pietrowa Jewsiejewa, Jewgienij P. Prochorow), po 1 ze: Słowacji (Vladimir Holina), Holandii (Frans Kempers) i Izraela (Sean Martin).

Obok powyższych wyliczeń — których nie mogłem pominąć — bardziej interesująca będzie odpowiedź na pytanie: co było tematem owych 212 referatów, jaki był wpływ osobowości przewodniczących Zarządu na problematykę referatów, czy był to wpływ znaczący na kierunki prac Komisji. Jest to wyraźnie widoczne nawet przy analizie współpracowników. Krąg współpracowników wyraźnie rozszerzył prof. Jarowiecki — w okresie jego kadencji w pracach Komisji debiutowało aż 49 nowych referentów. Z 13 referentów spoza środowiska krakowskiego, aż 11 pozyskał prof. Jarowiecki (głównie środowisko katowickie i kieleckie). Także dominacja autorów krakowskich (głównie z Ośrodka Badań Prasoznawczych) w pierwszym okresie istnienia Komisji była rezultatem działania przewodniczącego prof. M. Tyrowicza we współpracy z prof. W. Pisarkiem.

Wpływ osobowości przewodniczących Zarządu na treść wygłaszanych referatów ukazuje tabela 2: Tematyka wygłoszonych referatów. Szczególnie widoczne jest to w okresie prezesury prof. Jerzego Jarowieckiego. Na 129 wygłoszonych referatów aż 108, a więc ponad 80% dotyczy problematyki historyczno-prasowej. W liczbach względnych problematyka historyczno-prasowa dominuje (prawie 50%) w latach 1985–1993, za czasów prezesury prof. Jerzego Mikułowskiego-Pomorskiego. Ale są to tak małe liczby, iż trudno na ich podstawie wyciągać istotniejsze wnioski.

Zaskakująco niskie (niecałe 25%) jest zainteresowanie historią prasy w latach 1973–1984, a więc w okresie prezesury nestora historyków prasy prof. Mariana Tyrowicza. Wytłumaczenie tych zaskakujących relacji jest stosunkowo proste. Lata 1973–1984 to początek działalności Komisji. Członkowie Zarządu Komisji chcąc nie chcąc musieli korzystać głównie z usług pracowników Ośrodka Badań Prasoznawczych, którzy prezentowali wyniki prac badawczych wykonywanych w ramach etatu. Dlatego dominuje problematyka socjologiczna, języka w prasie, organizacji pracy redakcyjnej, analiza zawartości prasy, zawodu dziennikarskiego — problematyka, która po roku 1984 zniknie, albo będzie pojawiać się sporadycznie. W okresie, o którym mowa, odnotować trzeba duże zainteresowanie zagadnieniami metodologicznymi (głównie wystąpienie profesorów W. Pisarka i T. Gobana-Klasa).

Społgłądając na całościowy dorobek odczytowy Komisji zwrócić trzeba uwagę na dominację problematyki historyczno-prasowej, tak wyraźnie podkreślonej po roku 1993 (okres prezesury prof. Jarowieckiego). Na 212 odczytów aż 131 (61%) dotyczy właśnie

Tabela 2

Tematyka wygłoszonych referatów

Tematyka	I okres (1973–1984)	II okres (1985–1993)	III okres (1994–)	Razem
1. Zagadnienia ogólne; kwestie metodologiczne	18	1	7	26
2. Historia prasy:				
a. zagadnienia ogólne	1	—	2	3
b. do końca XVIII w.	—	—	1	1
c. wiek XIX (do końca 1918 r.)	10	3	14	27
d. okres międzywojenny	2	2	35	39
e. okres okupacji	2	—	16	18
f. okres współczesny (po r. 1944)	—	3	37	40
g. prasa emigracyjna	—	—	3	3
3. Zagadnienia prawne	3	3	5	11
4. Zagadnienia socjologiczne	6	1	2	9
5. Język prasy i gatunki prasowe	5	1	—	6
6. Organizacja pracy redakcyjnej	5	—	—	5
7. Zawód dziennikarski	4	—	2	6
8. Analizy zawartości	6	2	2	10
9. Dokumentacja	1	—	1	2
10. Prasa zagraniczna	—	3	—	3
11. Nowe środki przekazu	1	—	2	3
Razem	64	19	129	212

omawianej problematyki. Po roku 1993 wyraźnie wzrosło zainteresowanie prasą okresu międzywojennego (35 odczytów; w poprzednich okresach — 4). Wymienić tu trzeba liczne odczyty dr Grażyny Wróny na temat polskiego czasopiśmiennictwa naukowego, a także referaty poświęcone „Ilustrowanemu Kurierowi Codziennemu” (Ewa Bogdanowska-Spuła, dr Piotr Borowiec, dr Adam Bańdo).

Żywe zainteresowanie prasą okresu lat wojny 1939–1945 (głównie referaty prof. Jarowieckiego i prof. Krzysztofa Woźniakowskiego interesującego się tzw. prasą gadzinową), a także prasą współczesną (37 odczytów).

Spośród 131 odczytów historyczno-prasowych 26 referatów dotyczyło środowiska krakowskiego. Prasą XIX w. interesowali się m.in. prof. Jerzy Jarowiecki i dr Jerzy Seniów; okresu międzywojennego — prof. Czesław Brzoza, dr Alfred Toczek, dr Jacek Lachendro, mgr Aleksandra Matykiewicz, dr Andrzej Synowiec. Wcześniej wspominałem o zainteresowaniach „Ilustrowanym Kurierem Codziennym”. Aż 15 odczytów dotyczyło prasy po 1945 roku. Wymienię tu m.in. wystąpienia prof. J. Jarowieckiego, dr Henryka Czubały (współczesna prasa literacka w Krakowie), dr Władysława M. Kolasy (4 wystąpienia), mgr Wandy Matras („Przekrój”), mgr Urszuli Lisowskiej („Dziennik Polski”).

Brak zainteresowania problematyką radia i telewizji, choć pojawiły się odczyty na temat tzw. nowych mediów; w 1978 roku Piotr Gawel zainteresował się rynkiem video w Polsce. W. M. Kolasa w 1999 roku scharakteryzował rozwój prasy komputerowej w Polsce, zaś w 2005 roku — czasopisma elektroniczne.

Reasumując: dorobek imponujący; w każdym z trzech wyodrębnionych okresów mogliśmy się zapoznać z wynikami badań w istotny sposób wzbogacający polską wiedzę o czasopiśmiennictwie. Jeśli przyjąć, iż dla inicjatorów powołania Komisji Prasoznawczej najważniejszym celem było stworzenie forum skupiającego badaczy rozproszonych w rozmaitych instytucjach, to cel ten został zrealizowany. Nie udało się zainteresować praktyków — dziennikarzy i wydawców — pracami Komisji. Mocno nad tym bolał już pierwszy przewodniczący Zarządu — prof. Marian Tyrowicz.

ANEKS

Wykaz współpracowników-referentów (drukem tłustym wyróżniono nazwiska członków Komisji)

1–2 razy w Komisji wystąpili: Alosza Awdiejew, Adam Bańdo, Roman Bartoszcze, Zbigniew Bauer, Becker Jorg (RFN), Tadeusz Z. Bednarski, Janina Błachut, Ewa Bogdanowska-Spuła, T. Borbe (Austria), Piotr Borowiec, Jerzy Bralczyk, Włodzimierz Chorążki, Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, Agnieszka Cieślukowa, Katarzyna Cira, Marek Czaplinski, Henryk Czubała, Paweł Dubiel, Jacek Dyrłaga, Ryszard Filas, Marian Flasiński, Piotr Gawel, **Joachim Glensk**, Albin Głowacki, Vladimir Holina (Bratysława), Danuta Hombek, Lija Pietrowa Jewsiejewa (Moskwa), Olgierd Jędrzejczyk, Anna Karwińska, Frans Kempers (Holandia), **Henryka Kramarz**, Bogusław Kunda, Sabina Kwiecień, Czesław Lechicki, Urszula Lisowska, Andrzej Maliszewski, Martin Sean (Izrael), Wanda Matras, Aleksandra Matykiewicz, Czesław Michalski, T. Miczka, Zbigniew Nęcki, Stanisław Nowicki, **Jerzy Parzyński**, Ewa Pawelec, Anna Pawłowska, Renata Piasecka, Paweł Płaneta, Jewgienij P. Prochorow (Moskwa), Maria Pułczyńska, Janina Rogozik, Michał Rogoż, Michael Schmolke (Austria), Klaus Schönbach (RFN), Jerzy Serda, Henryk Siwek, Jerzy B. Sobczak, Zbigniew Sobieski, Alicja Stawowiak, Maria Studnicka-Gizbert, Andrzej Synowiec, Szczepan Świątek, Katarzyna Tałuc, Teresa Turlik, **Marian Tyrowicz**, Andrzej Wasiak, Bogumił Woźniakowski, Jacek Wódz, Alicja Zagrodnikowa, Andrzej Znamirowski, **Henryk Żaliński**.

3–4 razy: **Franciszek Adamski**, **Zbigniew Bajka**, Czesław Brzoza, **Jan Bujak**, **Izabela Dobosz**, Bolesław Garlicki, Marek Glogier, Barbara Kolowca, Jacek Lachendro, Andrzej Notkowski, **Irena Socha**, **Zofia Sokół**, **Alfred Toczek**, **Stanisław Waltoś**.

5–6 razy: **Wiesław Bienkowski**, **Władysław Marek Kolasa**, **Tomasz Mielczarek**, Jerzy Seniów.

7–8 razy: **Tomasz Goban-Klas**, **Jerzy Mikułowski Pomorski**, **Walery Pisarek**, **Krzysztof Woźniakowski**.

9–10 razy: **Sylwester Dziki**, **Jerzy Jarowiecki**, **Grażyna Wrona**.